

ment afectiu), junt amb el fet que també allà es digué altres cops *acachar* (Ss. XIII, XV), que s'acosta a les formes nostres amb *-c-*, mentre que d'altra banda en els països veïns tenim formes amb *a*, però que d'altra banda tenen *-t-* i no pas *-it-* (com més aviat s'hauria d'esperar en resposta de la *-ch-* castellana) i amb un *kw-* inicial originari que ens acostaria a la sospitada etimologia: car això és el que suggereixen alguns parlars italians —per cert bastant esparso—: Val Anzasca *kwatá-s* «accocolarsi», in *kwatún* «(essere) acocolato» (ARom. XIII, 175), i a l'altre cap d'Itàlia, Salento *k(w)atišare* 'trepitjar' («calpestar») (RIL XCII, 1958, 789): justament la forma de Val Anzasca, i aproximadament totes dues, correspon molt exactament al resultat que esperaríem de COACTARE.²

Hi ha *gacho* en castellà, al costat de *agachar*, el mateix que en català *cot* (*cap cot*) al costat d'*acotar*, paral·lisme de forma rigorós. I tant en una llengua com en l'altra, l'adjectiu és d'aparició més limitada i tardana que el verb. *Cot* no es registra fins a algun dicc. de fi de segle (DAG), no crec que es trobi en els més vells escr. Renaix. (sols *AlcM* en dóna testimonis, des d'obres tardanes de Guimerà i N. Oller), i sobretot és estrictament un mot del Principat (sobretot del dialecte català oriental, i de l'Ebre),² estrany a les Balears, rar en l'ús ciutadà i que ni en les comarques no se sent molt. En castellà *gacho* també sorgeix molt més tard que *agachar*, només des del S. XVII, i té un ús més afectiu encara i més limitat que *agachar*. No ens sobta la diferència pensant en l'etimologia COACT-, car si aquesta base topa ja amb algun esdrúpol fonètic en el cas del verb, partir de COACTUS per a l'adjectiu *gacho* i *cot* topa en l'aspecte fonètic amb obstacles francs i insuperables; en castellà es podrà admetre en rigor la desaparició de la *w* < *q* en posició pretònica (cf. *catorce*, *calaño*, *cascar*, *gastar*) i llavors també costa menys d'admetre que A no passés a *e*, però de COACTUS fóra forçós **kwēcho*. En català és evident que *cót* amb la contracció de *ua* en *o* —i més essent *o* tancada— i la manca de resultat palatal del grup *ct* només són concebibles davant l'accent. En un mot, tant *gacho* com *cot* han de ser essencialment adj. postverbals; i en això no hi ha res de sorprenent, com sigui que amb mots de sentit semblant també s'han creat *jup* partint d'*ajupir* i *cluc* partint d'*aclucar* (un cas com el de *junt-ajuntar* o *esmús-esmussar* pogué servir de model).

Entre les variants abans citades, no tinc d'*acatar* exs. antics, i avui és propi del País Valencià, de Tortosa i d'Eivissa,³ per bé que allà s'estén avui per tota la zona i hi té un ús molt popular i arrelat; allà mateix també s'usa l'adjectiu *catxo* o *catx*,⁴ que torna a aparèixer esporàdicament en el Rosselló amb el sentit de 'mut, tranquil' (*Misc. Fabra*, 184). Crec ara que hem de descartar la idea que *acatar* 'acotar' sigui un castellanisme, per més que el canvi de *-ct-* en *ch* sigui un fet solament possible en castellà: això fóra una idea defensible si l'aragonès i el mossàrab coincidissin almenys, en aquest punt, amb el vell dialecte de Castella. Sense aqueixos reforços fóra en tot cas ben

inversemblant que un mot d'aquest caràcter, tan popular i afectiu, hagués pres arrels en una zona tan àmplia; i el nostre dubte s'ha de tornar negació quan veiem que al costat d'*acatar* hi ha *acotzar*,⁵ amb *o*, i que al costat d'això hi ha el paral·lel de *acotar-acatar*. Almenys serà, doncs, necessari admetre que si el castellà *agachar* vingués de COACTARE hi hauria hagut coincidència amb formes derivades: sigui COACTICARE (la que s'admet com a base del fr. *cacher* 'amagar'), sigui un *COACTIARE que hauria donat normalment *acatzar* en el domini mossàrab. Reforça l'argument el fet que el port. *agachar* 'encongir, acotar' és també antic [com. S. XVI], amb variant *acachar* (c. 1600), i en gal·lec, i en parlars locals portuguesos (com el d'Atalaia), significa també 'amagar'. Com que allí el tractament *-cb-* de *-cr-* és impossible, i de *-ct-* hi fóra possible com a mossàrab, aquesta procedència ara s'imposa. Quant a *acatar* en el sentit d'acotar, inclinar les parts altes del cos, pròpiament només sembla estar avui documentat en el Rosselló (*AlcM*, § 3), si bé en el fons el mot per 'reverir, obeir', més genuí en castellà, però també prou usat entre nosaltres [1521, §§ 1-2, *AlcM*], és un sentit evolucionat d'aquell.⁶

Per al cast. *agachar*, incloent-hi els seus congèneres no s'ha proposat altra etimologia que el ll. COACTARE, però s'hi adhereixen els principals romanistes (per més que alguns parteixen de COACTUS, el participi de COGERE, del qual seria derivat aquell): Diez, *Wörterbuch*, 260; MzPi., *Rom.* xxix, 352-53; M-L., *REW*, 2003; Jud, *Rom.* L, 125; Wartburg, *FEW* II, 805b i 815a (aquest, barrejant-hi mots d'origen diferent, com el cast. *cacho* i *gachas*). Ha quedat clar que això, almenys en part, s'ha de reemplaçar per un derivat *COACTIARE transmès pel mossàrab. Així i tot el tractament fonètic resta més aviat estrany, car en principi, si hi comparem cast. *cuajar* COAGULARE, i per altra banda els mots en *-echar* < ACTARE, hauríem d'esperar més aviat **kwēčar* com a resultat de COACTARE.

Presten un cert suport a aquesta etimologia les formes d'altres llengües romàniques: it. *quatto* «chinato», genov. *quaccio*, piem. ant. *quačč* (< CTU). D'altra banda el fr. ant. i dial. *esquatter*, *esquatir* (amb *kw* en els parlars actuals que conserven la *z*), 'esclarar', 'acotar', d'on l'angl. *squat* 'ajupir-se, aclofar-se', i les altres formes romàniques aplegades per Wartburg (articles COACTARE, *COACTIRE, *COACTITARE, luxe de variants llatines potser superflu), engad. *cuatar* 'enterrar', Pavia, Bergamo *quatà* 'cobrir'. Resta sobretot la grossa objecció que en català i en francès hauríem de tenir *-it-* i no pas una simple *-t-*. L'explicació d'això ¿seria una influència dissimilatòria de la *c-* inicial? És una idea que no convenc, almenys com a única.

Potser hi hagué una alteració per etimologia popular o metacedeusi. Potser COACTARE fou reemplaçat per un *COAPTARE, -PTIRE. Això sembla que hi degué almenys contribuir, tal com sembla que ERUCTARE fou reemplaçat per un ERUPTARE, d'on *rotar*, *rot*, i no *-oit-*: el radicals -RUCTARE en aquest mot i -ACTARE en el nostre restaven orfes de tota paternitat